

і давав змогу накопичити первісний капітал, то нині загальне зниження норми прибутку не дає можливості цим підприємствам розширювати або переорієнтовувати свою діяльність.

Згідно з офіційними даними, із загальної кількості малих підприємств Чернігівського регіону чистий прибуток отримали лише 66,7 %, решта була збитковою. Фінансовий результат діяльності малих підприємств регіону за 2005-2006 роки був від'ємний (-43374,5 тис. грн., - 26022,4 тис. грн. чистого збитку відповідно). Таким чином, можна зробити висновок, що основні проблеми малих підприємств пов'язані з неефективним використанням фінансових ресурсів і, як наслідок, частина з них опинилася на межі банкрутства. Але слід враховувати той факт, що частина малих суб'єктів господарювання лише декларує збитковість або фіксує мізерну прибутковість і тим самим приховує свої фактичні прибутки.

Висновки. Дослідження сучасного стану малих підприємств Чернігівського регіону дозволяє виявити певні особливості функціонування суб'єктів господарювання сфери малого бізнесу, серед котрих слід виділити такі, як висока собівартість продукції, низький рівень платоспроможного попиту, обмеженість фінансових ресурсів. Це підтверджує той факт, що більш ніж третина малих підприємств області збиткова, а ті суб'єкти малого підприємництва, що отримали прибуток, мають низький рівень рентабельності. На нашу думку, в області спостерігається тіньове функціонування підприємств малого бізнесу, що є проблемою національного, а не регіонального рівня. Тому необхідно ефективніше використовувати досвід інших країн, що полягає в зменшенні в оподаткуванні фіскальної складової та збільшенні виробничо-стимулюючої, щоб надмірне фіскальне навантаження не підірвало стимули до підприємницької діяльності.

Джерела та література:

1. Варналій З.С. Мале підприємництво України як чинник регіонального розвитку: стан та перспективи // Актуальні проблеми економіки.-2004.-№4.-С.64-73.
2. Малий бізнес та підприємництво в ринкових умовах господарювання: Навчальний посібник. / Вороніна Л.І. та н..– К.: Вид-во Європ. у-ту, 2004.- 306 с.
3. Статистичний збірник. Діяльність малих підприємств Чернігівської області/ головне управління статистики в Чернігівській області.-Чернігів,2007.-138 с.
4. Ермоленко М.М., Стороженко О.А.Комерційна діяльність малих підприємств: Навч.посібник.-К.: Національна академія управління, 2003.

Ірина Кушнір

●

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКРУТСТВА: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Постановка проблеми

В епоху СРСР, якщо підприємство працювало нерентабельно, держава реорганізувала його шляхом приєднання до прибуткового або списувала борги. Органи господарського управління у порядку виконавчого провадження по арбітражному або цивільному судочинству вирішували питання погашення заборгованості підприємств.

Після отримання незалежності Україна пішла шляхом ринкових реформ. Перехід від одних економічних відносин до інших неминуче відбувається за умов спаду виробництва, інфляції, кризи неплатежів, що дуже боляче відбивається на господарюючих суб'єктах. Для оздоровлення таких фінансово неспроможних підприємств потрібен спеціальний механізм – інститут неспроможності

(банкрутства), який існує в усіх державах з ринковою економікою.

До 1992 р. в Україні не існувало інституту банкрутства. Закон України від 14 травня 1992 р. “Про банкрутство” визначив спеціальний порядок розгляду справ фінансово неспроможних підприємств арбітражними судами. Його сутність полягала у ліквідації підприємств. Закон не вирішував проблем фінансового оздоровлення підприємств і був прокредиторським. Його завдання полягало у примушуванні боржника будь-якими шляхами погасити борги кредиторам.

Принципово іншим є Закон України від 30 червня 1999 р. “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом”. Були змінені підстави для порушення справи про банкрутство; строки провадження справи; визначені судові процедури, які застосовуються до боржника; з’явилася нова судова фігура – арбітражний керуючий та ін. Проте головним у законі є відновлення платоспроможності господарюючого суб’єкта. Із прокредиторського цей закон став переважно продебіторським. На практиці існують різні підходи до регулювання банкрутства. Відсутня чітка наукова концепція державного регулювання неспроможності (банкрутства). Немає єдності з даних питань і у наукових працях багатьох вчених. Натомість проблеми державного регулювання банкрутства настільки багатозначні та багатогранні, що не можуть бути обмежені проведеними науковими дослідженнями. Головною проблемою є узгодження інтересів кредиторів і дебіторів.

Аналіз останніх досліджень

Дослідження окремих проблем з державного регулювання процесів банкрутства здійснювались у працях видатних вітчизняних та зарубіжних вчених: М. Аокі, М.Афанасьєва, Р.Берндта, С.Беляєва, І.Бланка, Б.Блека, Д.Валового, Ю. Вінслава, В.Вітрянського, В.Заболотного, В.Загорського, Н. Здравомислова, Г.Іванова, В.Кошкина, Д.Кошового, Є.Мниха, Р. Ноймана, Х.Окомуру, П.Омена, А.Радигіна, Б.Райзберга, О.Терещенка, М.Титова, Е.Уткіна, А.Чернявського, Ф.Шерера, К.Шнайдера та інших. Проте щодо вдосконалення державного регулювання банкрутства в міжнародній економіці та в Україні, узятих в контексті реальної соціально-економічної ситуації, досліджувана проблема до теперішнього часу не розглядалася.

Метою цієї статті є дослідження особливостей моделей зарубіжних систем державного регулювання процесів банкрутства, з’ясування критеріїв віднесення господарського суб’єкта до банкрута в різних країнах, аналіз динаміки функціонування національного інституту банкрутства на прикладі Донецької області, виявлення основних проблем, що виникають при процесах з неспроможності. Нами, на відміну від інших авторів, передбачається розглянути необхідність впровадження контролінгової функції державного регулювання банкрутства та його вдосконалення на міжнародному рівні.

Виклад основного матеріалу

Банкрутство у світовій практиці прийнято розглядати як позитивне явище, що сприяє виключенню з ринкових відносин неконкурентоздатних підприємств. Регулювання неспроможності динамічно розвивається в індустріальних країнах, при цьому економіка держави диктує необхідність постійного відновлення відповідних норм[1,с.9]. На відміну від недосконалого правового забезпечення України, законодавча база країн з розвинутою економікою протягом часу змінюється з метою розробки норм, що попереджають можливість виникнення несанкціонованих банкрутств. Так, у відомостях Федеральної служби з фінансового оздоровлення та банкрутства (ФСФО) Росії в країнах Європи 96% заяв про процедуру банкрутства подається боржником, у той час як у Росії боржники визнають себе банкрутами тільки в 4% випадків, і найчастіше - це помилкові банкрутства. У відомостях Відділу міжнародних і суспільних зв’язків ФСФО Росії в Америці 80% справ про банкрутство порушуються до фізичних осіб [2,с.61].

Існує цілий ряд конкретних завдань, на які націлене законодавство про

банкрутство в країнах з розвинутою економікою. Найважливішою з них є максимальне використання можливостей фінансового оздоровлення підприємств, які за допомогою процедури банкрутства можуть бути відновлені, щоб надалі зробити свій внесок в економіку країни. Так, з економічної літератури можна почерпнути відомості, що законодавча база країн з розвинутою ринковою економікою забезпечує механізм захисту від несанкціонованих банкрутств за допомогою розгляду справ про порушення в процесах банкрутства й анулювання неправомірних угод [2, С.63].

Розглянемо моделі зарубіжних систем регулювання процесів банкрутства. У світовій практиці керуються двома критеріями неспроможності підприємства: неоплатності й неплатоспроможності. Здійснений порівняльний аналіз систем регулювання процесів банкрутства на підставі відомостей, наведених у джерелі [3,с.17], представлено у табл.1.

Таблиця 1.

Порівняльний аналіз сучасних систем регулювання процесів банкрутства

Країна			
США	Франція	Англія	Німеччина
Підстава для порушення виробництва справи про банкрутство			
Неплатоспроможність. Ознака неоплатності	Ознака неоплатності	Неплатоспроможність і неоплатність	Неплатоспроможність і неоплатність
Суб'єкти-боржники виробництва по справах неспроможності			
Боржники фізичні і юридичні особи			
Крім державних утворень	Крім об'єднань співвласників	Включаючи й незареєстровані компанії	Крім виробництва по майну федерації
Право подачі заяви, обов'язок подачі заяви			
Кредитори й боржник			
Не потрібно доводити наявність ознак банкрутства	Суд може бути ініціатором процедури банкрутства	Суд може бути за умови, якщо компанія неплатоспроможна	Передбачається невиконання зобов'язань боржником
Забезпечувальні заходи			
Призначається судом			
Тимчасовий керуючий	Адміністратор	Керуючий й адміністратор	Конкурсний керуючий
Умови визнання недійсних угод			
Використовується спеціальна правова схема	Оспорується всі угоди, підозрювані в шахрайстві та якщо вони відбувалися протягом півріччя до припинення платежу	У суді за заявою уповноваженої особи	Залежать від типу угод, суб'єктного складу, наміру сторін, наслідків угод

Розглянемо особливості моделей державного регулювання процесів банкрутства, при цьому під макроекономічною метою будемо розуміти оздоровлення національної економіки в цілому, під мікроекономічною - відновлення стабільності неплатоспроможної фірми.

У Франції законодавство про неспроможність, засноване за ознакою неоплатності, виконує макроекономічну мету: концепція системи правового регулювання неспроможності, спрямована на збереження діючих підприємств, базується на ствердженні, що цілями законодавства про неспроможність є збереження діючих підприємств, збереження робочих місць, задоволення вимог кредиторів.

Англійська система законодавства, використовуючи одночасно неоплатність і неплатоспроможність, виконує макроекономічну мету. Добре зарекомендувала себе модель, основна ідея якої полягає в тому, що найкраще надати представникові власника права “плаваючого” забезпечення (аналогу національного керуючого) вибору шляху процесу банкрутства: ліквідація або відновлення платоспроможності.

Німецька система регулювання неспроможності заснована на неплатоспроможності при додатковій умові неоплатності. Це, на думку джерел, відповідає завданню відновлення діяльності неспроможного підприємства: реорганізація не краща за ліквідацію, у той же час мікроекономічна вигода підприємства применшує переслідування макроекономічної мети. Права кредиторів захищені досить добре. Перехід до реабілітаційної процедури можливий тільки при наявності певного рівня згоди кредиторів.

Американська система регулювання неспроможності, де неплатоспроможність передбачає ознаки неоплатності, побудована таким чином, що явна перевага надається реорганізаційній процедурі.

Однак, виходячи з наведеного вище аналізу зарубіжного досвіду державного регулювання процесів банкрутства, не можна стверджувати, що зроблена законодавча база країн з розвинутою економікою зводить до мінімуму кількість банкрутств, яка становить, за даними Рейтерс, наприклад, у Великій Британії – 43500 (за 2002 р.), США- 400300(2002 р.).

Звертаючись до зарубіжної практики, можна побачити, що в країнах із вже упорядкованим правовим забезпеченням процесів банкрутства також, як і в Україні, існують грошові критерії віднесення господарського суб'єкта до банкрута. У Великобританії вважається, що боржник не в змозі відповідати за борги, якщо вони перевищують 750 фунтів, і він не задовольнив письмову вимогу кредиторів протягом трьох тижнів. При цьому суду повинні бути представлені докази нездатності боржника оплатити борг, а самі борги перевищують його активи. У США заява про банкрутство можлива при числі кредиторів більше двадцяти і сумі незабезпечених вимог – 5 000 доларів. У Німеччині застосовується критерій неплатоспроможності боржника й надзаборгованості. В Україні грошовим критерієм віднесення господарського суб'єкта до банкрута є заборгованість в розмірі 300 мінімальних заробітних плат.

Але, на думку багатьох економістів, доцільніше до критеріїв неспроможності віднести не грошову ознаку, а збитковість підприємств протягом року як основний і єдиний критерій [5,с.26]. Однак ми не можемо погодитися з подібним судженням, тому що для умов національної податкової системи України найпопулярнішим способом мінімізації оподаткування є відбиття в бухгалтерській і податковій звітності збиткових результатів, свідомо занижених (у світовій практиці найпопулярніше завищення балансових прибутків для залучення інвесторів). Неможливо, на нашу думку, використати даний критерій також на підставі того, що треба буде піддавати процедурі банкрутства підприємства, що розвиваються та знову утворені. З економічної точки зору, вони є потенційно фінансово-стійкими

господарськими суб'єктами з тимчасовою фінансовою нестійкістю на період становлення.

Українська законодавча база схожа із французьким законодавством “по загальній спрямованості: збереження підприємства. Але не за всяку ціну, тому що в нас тільки права кредиторів захищені законом” [2,с.56].

У цей час інститут банкрутства в національній економіці України сформований й ефективно працює, про що свідчать статистичні дані. Розглянемо показники роботи господарського суду, наприклад, Донецької області за 2002 рік - 10 місяців 2006 року по справах про банкрутство[8].

На кінець 2002 року в провадженні господарського суду Донецької області перебувало 2200 справ про банкрутство суб'єктів підприємницької діяльності, на кінець 2003 року – 2151 справа, на кінець 2004 року – 1885 справ. Протягом 5 місяців 2005 року в провадженні суду було 1033 справи, а у 2004-ому на цей період – 1168 справ.

Незначним чином зменшилась кількість порушених у звітному періоді справ про банкрутство порівняно за ці ж періоди минулих років. Так, у 2002 році було порушено 986 справ, у 2003-ому – 850, у 2004-ому – 779, у 2005-ому – 893, за 10 місяців 2006 року - 667 справ.

На кінець 2005 року господарським судом було прийнято 808 постанов про визнання боржника банкрутом проти 641 - у 2004 році, 664 - у 2003 році, 671- у 2002 році. За 10 місяців 2006 року судом було прийнято 562 постанови про визнання боржника банкрутом.

Збереженню працюючого підприємства сприяє відкриття процедури санації. За звітний період відкрита процедура санації по 20 справах. Якщо санація вводиться кредиторами не тільки для того, щоб відтягнути процедуру ліквідації боржника, то вона потребує реальних інвесторів.

Протягом 5 місяців 2005 року відносно до приватних підприємств порушено 89 справ про банкрутство (за аналогічний період 2004 року - 92 справи); щодо підприємств комунальної власності порушено 3 справи про банкрутство (за аналогічний період 2004 року - 7 справ); щодо підприємств державної форми власності порушено 18 справ про банкрутство (за аналогічний період 2004 року - 19 справ).

Наведена вище статистика свідчить, що процеси банкрутства значно активізувалися. Процедура банкрутства все частіше почала використовуватися з метою уникнення від оподатковування й перехоплення керування. Як показує практика, справи про банкрутство з метою уникнення від оподатковування порушуються саме по відношенню до відсутніх або ліквідованих боржників. За експертними оцінками, близько третини процедур банкрутства, порушених по відношенню до відсутніх або ліквідованих боржників, використовуються з метою уникнення від оподатковування. Зазначений висновок підтверджує також значна кількість заяв до господарського суду Донецької області за 2004-2005 рр. про визнання банкрутом, що надійшли від боржника і контролюючих органів. За 5 місяців 2004 року від ДПІ надійшло 119 заяв, від управління ПФУ- 27, від інших підприємств (організацій) – 47 заяв. За вказаний період 2004 року від ДПІ надійшло 147 заяв, від УПФУ – 4, від інших підприємств – 36.

У вересні 2000 року уряди України та США висловили бажання об'єднати свої зусилля та співпрацювати з метою створення відповідних умов для ефективного втілення Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». Відповідно до цього був укладений Меморандум про взаєморозуміння [7]. Однак до цього часу його основні ідеї не втілюються у міжнародну практику господарювання.

Висновки

У процесі дослідження були виявлені **основні проблеми, які виникають при**

процесах по неспроможності - проблеми захисту інтересів держави в ході банкрутства; скуповування боргів з метою ініціювання процедури банкрутства; відчуження боржником майна напередодні банкрутства; скуповування боргів з метою ініціювання процедури банкрутства; протиріччя інтересів «власник - кредитор», тобто проблема створення штучної заборгованості між фірмами, що належать одному власникові, з метою обмеження інтересів інших кредиторів у випадку банкрутства. На підставі вищенаведеного аналізу можна зробити висновок, що необхідно підсилити ступінь державного регулювання процесів банкрутства й контролю з метою недопущення розвитку процесів ворожого поглинання. На нашу думку, удосконалення законодавства в даній сфері є недостатнім. Необхідно забезпечити діючу структуру державного моніторингу й контролю, ввести особливі адміністративні й карні міри відповідальності за ініціацію ворожого банкрутства. Особливу увагу при цьому необхідно приділяти впровадженню **контролінгової функції державного регулювання економіки**.

Для переходу «від хаосу до порядку» в сфері зовнішньоекономічної діяльності та процесах банкрутства на міжнародному рівні нами пропонується укласти міжнародну угоду з країнами ЄС та всіма розвинутими країнами, в якій навести загальну структуру взаємних зобов'язань з метою створення **Єдиного міжнародного реєстра підприємств-банкрутів і справ про банкрутство**; дати характеристику нормативно-правового середовища з відповідними професійними та інституційними можливостями, які сприяють справедливому та ефективному застосуванню Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» на прикладі реструктурованих підприємств як моделей успішної організації.

Джерела та література:

1. Степанов В.В. Несостоятельность (банкротство) в России, Франции, Англии, Германии. – М.: Статут, 1999. – С.9.
2. Ратегова Н. Закон о банкротстве в России и других странах // Вестник НАУФОР. – 2002. – №1. – С.61–63.
3. Безбородова Т.И. Сравнительный анализ моделей идентификации несостоятельности предприятий // Экономический анализ. Теория и практика. – 2003. – №3. – С.17.
4. Афанасьева Л. Несостоятельность предприятий в Великобритании // www.bankr.ru
5. Подьяблонская Л.М., Поздняков К.К. Финансовая устойчивость и оценка несостоятельности предприятий // Финансы. – 2002. – №12. – С.26.
6. Райзберг Б., Костицкий Н., Янковский Н. Антикризисное управление – основа оздоровления предприятия // Экономист. – 2000. – №10. – С.36.
7. Меморандум про взаєморозуміння між урядом України та урядом Сполучених Штатів Америки від 05.09.2000 // www.customs.com.ua
8. Ємельянова А.С. Аналіз розгляду господарським судом Донецької області справ про банкрутство, їх певні тенденції та явища // www.dn.arbitr.gov.ua

Ірина Косач

ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ НА БАЗІ ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ

На сучасному етапі становлення інноваційної моделі регіональної економіки зростає роль технологічного трансферу, ключовою ланкою якого є налагодження ефективного співробітництва науки і виробництва. Актуальність даного питання особливо гостро постала останнім часом у зв'язку з розривом раніше існуючого механізму співпраці науково-дослідних інститутів та промислових підприємств, недостатнім фінансуванням наукової сфери, відсутністю державної підтримки